

TWARDY CZŁOWIEK
Przyczynek biograficzny działacza ruchu ludowego
Edwarda Kalety (1913-2000)

Gabriel Szuster

Osoba, której szkicu biograficznego podjąłem się w niniejszym tekście, nie jest znana poza kontekstem szeroko rozumianego ruchu ludowego. Biogramy, których doczekał się Edward Kaleta, zawierają tylko podstawowe informacje na temat jego życia¹. Ten artykuł skupia się na latach powojennych i działalności opozycyjnej Kalety w okresie Polski Ludowej.

Przyszedł na świat jako poddany cesarza monarchii austro-węgierskiej 22 sierpnia 1913 roku we wsi Gumna² w powiecie cieszyńskim w województwie śląskim. Jego rodzicami byli rolnicy Jan i Anna *de domo* Malik³. W początkowym okresie życia mieszkał w rodzinnej miejscowości w domu pod numerem 39⁴. Według dokumentacji był wyznania ewangelicko-augsburskiego⁵.

¹ Por. A. Fitowa, *Stanisław Mierzwa „Słomka” na tle swoich czasów*, Wierchosławice 1994, s. 282; *Ruch ludowy w Małopolsce i na Śląsku 1939-1945. Ludzie, myśl programowa, prasa konspiracyjna*, materiał biograficzny zebrał i oprac. J. Marcinkowski, myśl programową, prasę konspiracyjną i przypisy oprac. oraz przygotowała do druku A. Fitowa, Warszawa 1987, s. 373-375.

² *Gumna*, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. 2, Warszawa 1881, s. 910.

³ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie (dalej: AIPN Kr), 010/9287, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Krakowie (dalej: WUSW Kr), t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 30.

⁴ Muzeum Wincentego Witosa w Wierchosławicach (dalej: MWW), nr księgi inw. MWW-AH/50, Bilet okręgowy 15-dniowy na całą Polskę [...] na nazwisko mgr Edward Kaleta.

⁵ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej: AUJ), sygn. WP II-359, Katalog studentów 1935/1936: K-M, Karta wpisowa Edwarda Kalety dla dziekanatu za rok 1935/1936.

W jego pokoju zawsze wisiał portret Marcina Lutra, inicjatora reformacji, teologa i współtwórcy luteranizmu⁶.

Uczęszczał zapewne do szkoły powszechnej w Gumnach, która powstała w 1901 roku (z przekształcenia szkoły ewangelickiej założonej w 1863 roku) i działała aż do 1956 roku, kiedy wybudowano nową placówkę w Krasnej. Stary budynek został przekazany parafii ewangelicko-augsburskiej w Cieszynie – do dziś mieści się w nim kaplica⁷.

Niestety, niewiele jest informacji na temat wczesnych lat Kalety, choć być może uda się jeszcze odnaleźć materiały poszerzające dotychczasową wiedzę o tym okresie jego życia. Wiadomo natomiast, że po zakończeniu edukacji podstawowej w roku szkolnym 1925/1926 został uczniem Państwowego Gimnazjum im. Antoniego Osuchowskiego w Cieszynie. Zdał egzamin dojrzałości z pomyślnym wynikiem i ukończył szkołę 21 czerwca 1933 roku. Już wtedy związał się z powstałym dwa lata wcześniej Stronnictwem Ludowym (a być może nawet został formalnie jego członkiem)⁸. Działalność Kalety początkowo polegała na organizowaniu kół ludowych na terenie ówczesnych powiatów bielskiego i cieszyńskiego⁹. Jak sam podawał, jego zainteresowanie ruchem ludowym wynikało ze spotkania z Pawłem Bobkiem, członkiem Rady Naczelnej SL, do którego doszło w Cieszynie¹⁰.

Kończąc gimnazjum, Kaleta zadeklarował, że będzie studiował filozofię¹¹. Ostatecznie wybrał inną drogę, bowiem 25 września 1933 roku został studentem zwyczajnym na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przez cały okres studiów, czyli do 1937 roku, mieszkał w Krakowie przy ul. Karmelickiej 50. Wszystkie egzaminy zdawał w terminie, otrzymując noty dostateczne¹². Utrzymywał się w tym czasie z udzielania korepetycji, pomagał

⁶ Informacja uzyskana od Bogusława Sonika (ur. 1953) – działacza opozycji demokratycznej w PRL, jednego z założycieli Studenckiego Komitetu Solidarności pozostającego pod dużym wpływem Kalety, którego nazywał wujkiem; żona Kalety była jego matką chrzestną.

⁷ *Gumna*, Parafia Ewangelicko-Augsburska w Cieszynie, [on-line:] <https://web.archive.org/web/20170417071952/https://www.parafia.cieszyn.org.pl/index.php/gumna> – 9 II 2021.

⁸ Tak podaje Józef Marcinkowski w: *Ruch ludowy w Małopolsce...*, s. 373. Sam Kaleta twierdził, że do SL wstąpił w roku 1934 albo 1935, por. AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 157.

⁹ *Ruch ludowy w Małopolsce...*, s. 373.

¹⁰ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 53.

¹¹ *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Antoniego Osuchowskiego w Cieszynie za rok szkolny 1932-1933*, Cieszyn 1933, s. 54, 68; por. *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Antoniego Osuchowskiego w Cieszynie za rok szkolny 1931-1932*, Cieszyn 1932, s. 76.

¹² AUJ, sygn. WP II-495, Książka magistrów, t. 3, lp. 3880; AUJ, sygn. WP II-353, Katalog studentów 1933/1934, Karta wpisowa Edwarda Kalety dla dziekanatu za rok 1933/1934; AUJ, sygn. WP II-356, Katalog studentów 1934/1935, Karta wpisowa Edwarda Kalety dla dziekanatu za rok 1934/1935; AUJ, sygn. WP II-359, Katalog studentów 1935/1936: K-M, Karta

mu także jego brat Jan, zarządca majątku w Łuczycach w ówczesnym powiecie miechowskim (obecnie gmina Kocmyrów-Luborzyca).

Podczas studiów Kaleta należał do Polskiej Akademickiej Młodzieży Ludowej, organizacji, która zrzeszała lokalne stowarzyszenia studentów pochodzących ze wsi¹³. W 1935 roku wybrano go na członka Zarządu Powiatowego SL w Cieszynie¹⁴. Począwszy od 1936 roku, aż do wybuchu wojny pełnił funkcję sekretarza powiatowego SL w Bielsku¹⁵.

W tym miejscu w życiorysie Kalety na dobre splatają się dwie drogi: prawo i ruch ludowy, został bowiem adwokatem i działaczem ludowym. Warto dodać, że te ścieżki życiowe nie kolidowały ze sobą, wręcz uzupełniały się, tworząc pełny obraz silnego człowieka.

Po uzyskaniu tytułu magistra prawa w 1937 roku Kaleta rozpoczął aplikację w kancelarii dr. Kazimierza Wacha w Bielsku; szkolenie przerwał wybuch wojny. Zawierucha wojenna i niepewność spowodowały, że do 1940 roku przebywał na Śląsku Cieszyńskim, gdzie mieszkał wraz z rodzicami¹⁶.

Ciekawa, choć trudna do zweryfikowania jest informacja, że w latach 30. Kaletę oskarżono o działalność antysanacyjną. Został postawiony przed sądem grodzkim w Cieszynie, który go uniewinnił¹⁷. Problem ten, choć zdaje się sprawą jednostkową, obrazuje postawę Kalety (i szerzej – środowiska ludowców) wobec ówczesnych władz polskich; należy pamiętać przecież m.in. o ucieczce Wincen-tego Witosa z kraju i procesie brzeskim.

Ważnym aspektem działalności Kalety jako ludowca były kontakty właśnie z Witosem, przebywającym w latach 1933-1939 w Czechosłowacji – Kaleta został jego łącznikiem. Witos wymienia go kilka razy w swoich wspomnieniach. W 1936 roku zapisał:

Wieczorem przybył pan Kaleta, przynosząc brzemień życzeń imieninowych i spóźnionych noworocznych. Spomiędzy nich wyróżniają się: ślicznie wykonany album od chłopców z Ponie, wsi powiatu nowotarskiego [...]. Te listy, pochodzące przeważnie od chłopów (gdyż inteligenci nie mają czasu na

wpisowa Edwarda Kalety dla dziekanatu za rok 1935/1936; AUJ, sygn. WP II-364, Katalog studentów 1936/1937, Karta wpisowa Edwarda Kalety dla dziekanatu za rok 1936/1937.

¹³ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 157.

¹⁴ Ibidem, s. 157-158.

¹⁵ *Ruch ludowy w Małopolsce...*, s. 374.

¹⁶ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 154.

¹⁷ *Ruch ludowy w Małopolsce...*, s. 374; AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 33.

podobne rzeczy, szczególnie teraz, gdy nie mogę dawać posad), [...] stanowią dla mnie nie tylko satysfakcję, ale też bardzo ciekawy dokument¹⁸.

Z polecenia Witos młody Kaleta w latach 1937 i 1938 był wysyłany na wizytacje wschodnich województw II Rzeczypospolitej¹⁹: lubelskiego, lwowskiego i wileńskiego, a także miasta Grodna. Celem tych wypraw było nawiązanie kontaktów z tamtejszymi działaczami ludowymi w sprawie organizacji strajku chłopskiego²⁰. Dzięki wizycie Kalety z 1937 roku Witos sporo dowiedział się o stosunkach panujących na tych ziemiach wśród chłopów. Ludność wiejska chętnie przystępowała tam do bolszewików, a do polskiego rządu odnosiła się z niechęcią i rezerwą. Miało to wynikać z przekonania, podsycanego przez agitatorów, że wraz z Polską powróciły rządy szlachty. Należy zaznaczyć, że postawą taką cechowała się zarówno ludność polska, jak i pochodzenia białoruskiego czy ukraińskiego²¹.

Jeszcze przed wybuchem wojny, gdy Witos przebywał w Czechosłowacji, Niemcy próbowali podjąć z nim rozmowy o współpracy. Nie chcąc, aby spotkanie doszło do skutku, Witos ukrył się w ambasadzie francuskiej w Pradze. Natomiast dwukrotnie Niemcy kontaktowali się z Kaletą, który mimo znajomości języka niemieckiego udawał, że go nie zna i korzystał z tłumacza. Oświadczył, że nie ma upoważnienia do prowadzenia jakichkolwiek rozmów i wskazał Macieja Rataja jako osobę decyzyjną. Niemcy przydzielili mu wówczas samochód i nakazali jechać do Rataja oraz zreferować mu sprawę. Kaleta miał świadomość powagi sytuacji. Witos był o wszystkim informowany na bieżąco i samochodem zaoferowanym przez Niemców bez większych problemów udało się mu przekroczyć granicę i wrócić do Polski. Kaleta zaś po powrocie do kraju przekazał wszystkie wieści Stanisławowi Kotowi²².

W późniejszych latach Kaleta dzięki listowi Evarista Pit'hy, sekretarza okręgu frydeckiego Agrární strany²³, do Ludwika Ciahotnego, członka SL

¹⁸ Cyt. za: W. Witos, *Moja tułaczka w Czechosłowacji*, do druku przygotowali i przypisami opatrzyli E. Karczewski, J.R. Szaflik, Warszawa 1995, s. 119, *Wincenty Witos. Dzieła Wybrane*, t. 3.

¹⁹ Por. MWW, Bilet okręgowy 15-dniowy na całą Polskę [...] na nazwisko mgr Edward Kaleta, nr księgi inw. MWW-AH/50.

²⁰ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 45; A. Fitowa, *op. cit.*, s. 282.

²¹ W. Witos, *op. cit.*, s. 281-282.

²² Świadczy o tym z doniesienie agenturalne, które powstało na podstawie informacji od TW „Wojciecha”, wielokrotnie rozmawiającego z Edwardem Kaletą. Zob. AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 1, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Stanisław Mierzwa, s. 145.

²³ Agrární strana – partia założona w 1899 roku w Czechach jako Česká strana agrární. Po powstaniu Czechosłowacji najsilniejsze ugrupowanie polityczne w kraju. Zdelegalizowana w 1945 roku (przyp. red.).

zamieszkałego na Zaolziu, ustalił datę przekroczenia przez Witosa granicy między Protektoratem Czech i Moraw a Polską na 31 marca 1939 roku²⁴. Ponadto 1 kwietnia tego roku Ciahotny nadał telegram do inż. Cihlara, w którym w zawałowany sposób informował o tym fakcie: „Ojciec zdrowy, innych zawiadomcie po drugim telegramie”. List oraz telegram zostały przetłumaczone i opracowane przez Kaletę w 1984 roku.

Wybuch II wojny światowej zastał Kaletę na Śląsku Cieszyńskim, do 1940 roku przebywał w domu rodzinnym²⁵. W Cieszynie proponowano mu, aby przyłączył się do Komitetu Pomocy Polakom, z którego później wyłoniła się organizacja partyzancka. Z kolei Niemcy namawiali go, aby wpisał się na volkslistę. Kaleta pozostawał niechętny wobec obu opcji, co skłoniło go do opuszczenia rodzinnych stron²⁶. Wiosną zamieszkał u brata Jana w Wielkich Drogach²⁷ w ówczesnym powiecie wadowickim²⁸, gdzie wspólnie pracowali na roli. W późniejszym czasie (nie jest znana dokładna data) podjął pracę w administracji leśnej, którą wykonywał do 1943 roku. Następnie przeniósł się do Krakowa. Tam został zatrudniony u Franciszka Gębali, który prowadził firmę budowlaną przy ul. Pawiej²⁹.

Aktywność na rzecz ruchu ludowego w podokręgu śląskim Kaleta podjął w 1942 roku (występował pod pseudonimami: „Kobiela”, „Baron”, „Zawada”)³⁰. Działająca tam zakonspirowana grupa ludowców nosiła pseudonim „Huta” – jako oznaczenie Śląska³¹; Kaleta został później jej kierownikiem. Był ponadto śląskim reprezentantem SL w Politycznym Komitecie Porozumiewawczym (tzw. czwórporozumieniu) przy Delegacie Rządu na Kraj³². Jego zadania obejmowały działalność polityczną i szerzenie informacji wśród Polaków, m.in. poprzez konspiracyjną gazetkę polityczną „Odra-Nissa”. Okręg śląski podporządkowany był centrali w Warszawie za pośrednictwem okręgu krakowskiego³³. Należy nadmienić, że Kaleta utrzymywał stały kontakt z Delegaturą Rządu na Kraj. Z doniesień agenturalnych wynika, że był współtwórcą oddziału Batalionów Chłopskich „Czantoria”, którym dowodzili pochodzący z Cieszyna Jan Tomicki i Karol

²⁴ MWW, sygn. MWW-Dep/6, List Evarista Pił'hy, sekretarza okręgu frydeckiego Agramni strany, do Ludwika Ciahotnego, członka SL, zam. w Dolnym Żukowie k. Cieszyna.

²⁵ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 325.

²⁶ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 54.

²⁷ *Wielkie Drogi*, [w:] *Słownik geograficzny...*, t. 13, Warszawa 1893, s. 343.

²⁸ Obecnie jest to miejscowość leżąca na terenie gminy Skawina w powiecie krakowskim.

²⁹ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 325.

³⁰ Ibidem.

³¹ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 54.

³² A. Fitowa, *op. cit.*, s. 282.

³³ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 54.

Faruga³⁴. W skład oddziału miało wchodzić od 15 do 30 osób operujących na terenie Śląska Cieszyńskiego³⁵.

Następnie Kaleta pełnił funkcję kierownika kancelarii Okręgowej Delegatury Rządu na Kraj w Krakowie (nie wiadomo dokładnie od kiedy, jednak nie wcześniej niż od 1942 aż do września 1944 roku), której przewodniczył związany z ruchem ludowym Jan Jakóbiec³⁶. Wszedł również w skład Komisji Administracyjno-Samorządowej przy władzach okręgowych konspiracyjnego SL „Roch” w Krakowie. Poza nim działali w niej także: Karol Buczek, Jerzy Kunce, Adolf Łukowiecki i Stanisław Mierzwa. Takich komisji przy władzach Okręgowego Kierownictwa Ruchu Ludowego w Krakowie było kilka, m.in.: Komisja Oświaty i Kultury, Komisja Gospodarcza czy Komisja Propagandy i Prasy³⁷.

Na przełomie lat 1944 i 1945 Kaleta odbył kilka rozmów z Wincentym Witosem i Władysławem Kiernikiem dotyczących działalności ludowców w schyłkowym okresie okupacji niemieckiej. Zalecono mu przyjęcie postawy wyczekującej³⁸.

Po zajęciu Krakowa przez Armię Czerwoną Kaleta nadal tam przebywał³⁹. Od marca 1945 roku reprezentował wraz z Kiernikiem okręgowe kierownictwo ruchu ludowego w rozmowach dotyczących poparcia oficjalnie działającego SL i Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Trzeba mieć na uwadze, że odbywały się one w czasie, gdy przeprowadzano już aresztowania niezależnych ludowców⁴⁰.

Kaleta pozostawał w ścisłych kontaktach z Witosem, z którym spotkał się trzykrotnie i dla którego był człowiekiem zaufanym. Po raz pierwszy nastąpiło to w kwietniu 1945 roku w Wierchosławicach. Rozmawiali wtedy o dalszych działaniach – a było to już po porwaniu przywódców Polskiego Państwa Podziemnego. Witos ostrzegał Kaletę, że nie należy podejmować żadnych pochopnych decyzji, gdyż w Polsce stacjonuje Armia Czerwona. Drugi raz widzieli się w czerwcu tego samego roku, by omówić kwestię uczestnictwa Witosy w rozmowach o powstaniu i składzie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Witos oświadczył, że nie ma zamiaru brać udziału w narodzinach „niemrawego

³⁴ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 326.

³⁵ Ibidem, s. 161.

³⁶ P. Sękowski, *Polskie Stronnictwo Ludowe w Krakowie i powiecie krakowskim w latach 1945-1949*, Warszawa 2011, s. 32-33, *Monografie / IPN*, t. 71; AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 172.

³⁷ P. Sękowski, *op. cit.*, s. 21-22.

³⁸ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 17.

³⁹ Ibidem, s. 158.

⁴⁰ P. Sękowski, *op. cit.*, s. 36-37.

dziecka”. Po raz ostatni rozmawiali 21 lipca 1945 roku – toczyła się wówczas dyskusja na temat miejsca dla Witosy wśród członków prezydium Krajowej Rady Narodowej⁴¹. Witos zmarł 31 października 1945 roku w Krakowie w szpitalu oo. Bonifratrów. W następnych dniach powołano Komitet Uroczystości Pogrzebowych, którego przewodniczącym został Stanisław Mierzwa. Kaleta także włączył się w organizację ceremonii. Ostatnie pożegnanie, które stało się wielką manifestacją uczuć patriotycznych, odbywało się w Krakowie 2 i 3 listopada⁴².

W lipcu 1945 roku Kaleta wszedł w skład Tymczasowego Zarządu Okręgowego SL na Małopolskę i Śląsk. Były to struktury niezależne od komunistów, które ujawniły się oficjalnie po utworzeniu Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej⁴³. Jesienią został członkiem PSL, opozycyjnego wobec „lubelskiego” SL, w którym działali ludowcy związani z PPR⁴⁴. W trakcie kongresu PSL w Warszawie w styczniu 1946 roku Kaleta dołączył do Rady Naczelnej PSL, której przewodniczącym mianowano Władysława Kiernika. Ponadto wraz ze Stanisławem Mierzwą, Janem Witaszką i Władysławem Witkiem znalazł się w składzie Naczelnego Komitetu Wykonawczego PSL, kierowanego przez wybranego jednogłośnie na prezesa Stanisława Mikołajczyka⁴⁵.

Tuż przed tym, jak Kaleta został prezesem Zarządu Wojewódzkiego PSL w Katowicach na województwo śląsko-dąbrowskie⁴⁶, odbyło się w referendum ludowe („3 razy tak”), które oceniał zdecydowanie negatywnie. Podkreślał, że nastąpiło ono w nieprzychylniej atmosferze – dochodziło do aresztowań działaczy PSL, w komisjach obwodowych brakowało przedstawicieli partii, swobodna agitacja była niemożliwa, a sposób liczenia głosów pozwalał na zakłamywanie wyników. Kaleta wprost stwierdził, że uważa rezultat referendum za fałsz⁴⁷.

Podczas uroczystości poświęcenia sztandaru PSL w Gorzkowie w sierpniu 1946 roku Kaleta wypowiedział znamienne słowa, które zostały skrupulatnie odnotowane przez aparat bezpieczeństwa. Jednoznacznie charakteryzują one jego postawę wobec wprowadzenia nowego ustroju, ale wyrażają też nadzieję na nadejście lepszych czasów:

Naprawdę z bólem serca musimy przyjąć to, że nasze sztandary nie mogą swobodnie powiewać na wolnym powietrzu, że obecna sytuacja polityczna

⁴¹ A. Fitowa, *op. cit.*, s. 50-51.

⁴² P. Sękowski, *op. cit.*, s. 73; R. Skąpski, *Witos, Mikołajczyk i bracia Skąpscy: rok 1944, „Niepodległość i Pamięć”* R. 22, 2015, nr 1(49), s. 234.

⁴³ P. Sękowski, *op. cit.*, s. 51-52.

⁴⁴ A. Fitowa, *op. cit.*, s. 282.

⁴⁵ P. Sękowski, *op. cit.*, s. 77-78.

⁴⁶ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 158.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 224-225.

w Polsce nie pozwala nam, abyśmy mogli swobodnie przemaszerować ulicami miasta z rozwiniętymi sztandarami, nie pozwala nam otwarcie zamańfestować. Smutne to i cieleśnie bolesne dla nas, ale przyjdzie czas, kiedy sztandary nasze będą rozwinięte i będą swobodnie łopotały, przyjdzie lepszy dla nas czas i nikt już nam nie będzie przeszkadzał⁴⁸.

W trakcie pierwszego zjazdu PSL w Katowicach w październiku 1946 roku oprócz wyboru prezydium Kaleta odczytał telegramy i pisma od Mikołajczyka oraz Kiernika, w których stanowczo nawoływali oni do przetrwania prześladowań i do walki z obecnym systemem. Było to dość odważne wystąpienie, gdyż – jak wiadomo dzisiaj – o wszystkim na bieżąco informowany był Urząd Bezpieczeństwa, którego agenci bacznie przyglądali się Kalecie, zbierając obowiązujące go dowody⁴⁹.

Na reakcję nie trzeba było długo czekać. Już 18 grudnia 1946 roku Kaleta został aresztowany w Skoczowie, gdzie wraz z Wincentym Bryją zbierali podpisy pod listą PSL do sejmu. Podczas zatrzymania funkcjonariusze aparatu bezpieczeństwa próbowali uciec się do prowokacji polegającej na podrzuceniu broni palnej do samochodu, którym poruszali się obaj ludowcy. Podstęp został udaremniony przez czujnego szofera, jednak nie zapobiegło to aresztowaniu⁵⁰. 20 grudnia prokurator Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Katowicach, kpt. Marek Szauber wydał postanowienie o tymczasowym pozbawieniu Kalety wolności. Osadzono go w więzieniu karno-śledczym w Cieszynie. Podstawą były poszlaki wskazujące, że z jego polecenia w powiecie cieszyńskim organizowano uzbrojoną grupę związaną z ludowcami, której zadaniem miało być dokonywanie napadów na urzędników państwowych i funkcjonariuszy policji politycznej. Ponadto zarzucano mu podburzanie ludności przeciw nowej władzy poprzez rzekome kolportowanie materiałów o wydźwięku antypaństwowym⁵¹. W sprawie zwolnienia z więzienia Kalety oraz innych działaczy – Stanisława Mierzwy czy Stanisława Bagińskiego – interweniował u Bolesława Bieruta Stanisław Mikołajczyk. Kwestia ta stała się także przedmiotem interpelacji sejmowych PSL w kwietniu 1947 roku⁵².

Według aktu oskarżenia sporządzonego 10 stycznia 1947 roku Kaleta działał na rzecz obalenia władzy ludowej na terenie województwa śląsko-dąbrowskiego poprzez utrzymywanie współpracy z nielegalnymi organizacjami podziemnymi, których celem było doprowadzenie do upadku tzw. ustroju demokratycznego.

⁴⁸ Cyt. za: AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 35.

⁴⁹ Ibidem, s. 42.

⁵⁰ R. Buczek, *Na przełomie dziejów. Polskie Stronnictwo Ludowe w latach 1945-1947*, Toronto 1983, s. 267, 312.

⁵¹ Ibidem, s. 44.

⁵² A. Fitowa, *op. cit.*, s. 139.

Ponadto po zawieszeniu działalności PSL w powiecie cieszyńskim miał kontynuować pracę ludowców w niejawnych strukturach. Zarzucono mu również, że przechowywał dokumenty zawierające informacje o sfałszowanym referendum ludowym, co według oficera śledczego miało godzić w powagę władz państwowych. Rozprawa odbyła się 22 stycznia 1947 roku przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Katowicach, który skazał Kaletę na cztery lata pozbawienia wolności, a także na konfiskatę majątku i utratę praw obywatelskich⁵³.

Aresztowanie Kalety było jednym z wielu przeprowadzonych przez władze komunistyczne wśród działaczy PSL. Powodem tych kroków była chęć zastraszenia i wyeliminowania opozycji przed nadchodzącymi wyborami do sejmu. Jak podaje Alina Fitowa, do 31 grudnia 1946 roku zatrzymano 107 kandydatów. Wśród nich wymienione zostało nazwisko Edwarda Kalety⁵⁴. Kandydował on bowiem z okręgu nr 40 – Katowice miasto i powiat, Chorzów miasto, Rybnik powiat⁵⁵. Nie były to jedyne represje komunistycznych władz: zawieszono działalność 43 zarządów powiatowych ludowców, a w 10 okręgach wyborczych nie zarejestrowano list PSL. Aby wprowadzić wyborców w błąd, listom partii w różnych okręgach przydzielano różne numery. W 52 okręgach wyborczych, na które została podzielona Polska, w komisjach okręgowych nie zasiadł ani jeden działacz ludowy. Wszystko to sprawiło, że zdarzył się „cud na urnami” – według oficjalnych danych 19 stycznia 1947 roku PSL zdobyło jedynie 10,3% głosów przy miażdżącej przewadze 80,1% Bloku Demokratycznego, skupiającego PPR, PPS, SL i SD⁵⁶.

Wybory do Sejmu Ustawodawczego zakończyły pewien etap przejmowania przez komunistów władzy w Polsce i były zapowiedzią dalszych działań, czyli stalinizacji kraju.

Na mocy amnestii z 1947 roku⁵⁷ Kaleta został zwolniony z więzienia 5 kwietnia tego roku⁵⁸. Zamieszkał w Krakowie przy ul. Floriańskiej 43/7⁵⁹ i podjął pracę jako radca prawny przy Zarządzie Wojewódzkim PSL w Krakowie, a w 1948 roku otworzył wspólnie z Józefem Salwińskim kancelarię adwokacką⁶⁰. W tym też czasie razem z Teofilem Kuhnem prowadził kancelarię

⁵³ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 103-107, 109.

⁵⁴ A. Fitowa, *op. cit.*, s. 167.

⁵⁵ „Gazeta Ludowa” R. 3, 1947, nr 10, s. 4.

⁵⁶ A.L. Sowa, *Historia polityczna Polski 1944-1991*, Kraków 2011, s. 91-94.

⁵⁷ *Ustawa z dnia 22 lutego 1947 r. o amnestii*, Dz. U. 1947, nr 20, poz. 78.

⁵⁸ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 24.

⁵⁹ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 13, Kwestionariusz ewidencyjny dot. Edward Kaleta, s. 22.

⁶⁰ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 46, 326-327.

w Krzeszowicach – jako obrońca brał czynny udział w różnych sprawach przed tamtejszym sądem grodzkim⁶¹.

Po ucieczce Stanisława Mikołajczyka w 1947 roku Kaleta został ponownie zatrzymany przez Urząd Bezpieczeństwa. Z tego wydarzenia zachowała się jedynie krótka notatka, w której podejrzany zobowiązał się zachować fakt przesłuchania w tajemnicy. Dokument opatrzone datą 30 października 1947 roku, czyli powstał on kilka dni po tym, jak Mikołajczyk opuścił Polskę i udał się do USA⁶². Mimo że Kaleta nie został o nic oskarżony, organy bezpieczeństwa podjęły decyzję o jego stałej obserwacji w celu zapobieżenia ewentualnej ucieczce na Zachód⁶³. On sam w prywatnych rozmowach nie popierał wyboru Mikołajczyka. Stwierdził: „My wszyscy nadstawialiśmy tyłki, dali nam w d... jak diabli, a on sobie pojechał i wszystkich nas ma w nosie”⁶⁴. Wypowiedział te słowa w latach 60. – mimo upływu czasu sprawa ta nadal budziła w nim spore emocje.

Następne aresztowanie nastąpiło 20 grudnia 1950 roku w związku z rzekomą pomocą w ucieczce z Polski udzieloną Janowi Witaszkowi oraz ze współpracą Kalety z Piotrem Urbańskim, działaczem WiN. Jak wynika z doniesień agenturalnych, żona Kalety Stefania⁶⁵ obawiała się, że wobec uwięzienia głowy rodziny nie zdoła utrzymać siebie i dziecka, gdyż w tamtym czasie nie pracowała. Ponadto była pewna, że jej mąż nie jest niczemu winien, gdyż jak zapewniała, od czasu wyjścia na wolność w 1947 roku przestał się interesować polityką. Miał to potwierdzić jego współpracownik, adwokat Salwiński⁶⁶. W lutym następnego roku karę przedłużono, a sprawę przekazano do rozpatrzenia Wojskowej Prokuraturze Rejonowej w Katowicach⁶⁷. Ostatecznie pod koniec marca 1951 roku Kaleta z powodu braku dowodów został zwolniony z aresztu⁶⁸.

W 1952 roku odbyły się wybory do sejmu w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, bo taka nazwa państwa zaczęła obowiązywać za sprawą konstytucji z 22 lipca tego roku. Wyglądały one zgoła inaczej niż te sprzed pięciu lat, bowiem nie był to już sejm ustawodawczy, ale ruch robotniczy skoncentrowany w Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, która stanowiła siłę przewodnią

⁶¹ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta, s. 225.

⁶² Ibidem, s. 68; A. Fitowa, *op. cit.*, s. 282.

⁶³ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 96-97, 138.

⁶⁴ Cyt. za: AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 1, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Stanisław Mierzwa, s. 179.

⁶⁵ Stefania Kaleta, z d. Hućko, w okresie okupacji była łączniczką między Okręgową Delegaturą Rządu a strukturami powiatowymi, działała w grupie śląskiej SL „Roch” i Batalionach Chłopskich. Zob. A. Fitowa, *op. cit.*, s. 282.

⁶⁶ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 169.

⁶⁷ Ibidem, s. 184, 186.

⁶⁸ Ibidem, s. 189-190.

Edward Kaleta – lata 40. XX w.

Edward Kaleta w czasie Akademii ku czci W. Witosa w 20. rocznicę jego śmierci –
Kraków, 1965

Spotkanie w domu W. Witosa w dziewiętnastą rocznicę śmierci –
Wierchosławice, 31 X 1964

Siedzą od lewej: Katarzyna Gajoch-Witaszkowa, Jerzy Matus, Helena Saborowska;
stoją Edward Kaleta, Stanisław Mierzwa, Stefania Kaleta (żona Edwarda Kalety),
Józef Marcinkowski, Teofila Kabat, NN – 5 XII 1965

Spotkanie w domu W. Witosa w dziewiętnastą rocznicę śmierci –
Wierzchosławice, 31 X 1964

II Kongres PSL. W pierwszym rzędzie idą od lewej: Edward Kaleta, gen. Franciszek
Kamiński, Franciszek Kieć – Warszawa, 11 XI 1989
(fotografie ze zbiorów Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Wincentego Witosa w Wierzchosławicach)

w kraju. Podziemie niepodległościowe zostało praktycznie stłumione. W takich okolicznościach i według nowej ordynacji wyborczej 26 października 1952 roku nastąpiło głosowanie.

Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego podjął decyzję, aby na okres wyborów profilaktycznie aresztować Kaletę. Jak przyznawali sami funkcjonariusze aparatu bezpieczeństwa, nie wykazywał on wówczas żadnych wrogich postaw ani tym bardziej nie prowadził działań „antypaństwowych”, jednak ze względu na jego przeszłość i poglądy zatrzymanie uznano za zasadne. Musiało do niego dojść w październiku 1952 roku (nie jest znana dokładna data), na co wskazuje datowanie protokołu przesłuchania dokonanego po zatrzymaniu⁶⁹. Z tego okresu zachowało się odręcznie napisane oświadczenie, w którym Kaleta zobowiązał się do zaniechania wszelkiej działalności „wywrotowej”, szczególnie w trakcie wyborów do sejm⁷⁰.

Nie minęły trzy lata, gdy organy bezpieczeństwa znów zaczęły żywiej interesować się Kaletą. Mimo że od czasu likwidacji PSL i utworzenia ZSL nie angażował się on w działania polityczne ani nie wstąpił do nowej formacji stanowiącej przybudówkę PZPR, jego przeszłość ciągle na nim ciążyła i była przyczyną założenia mu sprawy ewidencyjno-obserwacyjnej⁷¹. Zgodnie z przyjętym planem głównym informatorem służb został przyjaciel żony Kalety o pseudonimie Jodelka.

Rok 1956 był w Polsce okresem szczególnym ze względu na dwa wydarzenia. W czerwcu doszło do wystąpień robotniczych w Poznaniu, krwawo stłumionych przez wojsko i milicję. W październiku władzę zdobył (czy też do niej powrócił) Władysław Gomułka. Jak raportowała bezpieka, Kaleta rozpoczął pracę nad zbieraniem materiałów historycznych do opracowania dziejów Batalionów Chłopskich oraz uczestniczył w zebraniach Chłopskiego Towarzystwa Kultury i Oświaty w Krakowie, ale nie rozwijał wówczas szerszej działalności politycznej⁷². W rozmowie z Aliną Fitową wspominał:

Linia nasza od 1956 aż do kadencji Gierka [do 1970 roku] pozostała taka sama. Jakiż mógł być inny program poza tym, że jesteśmy, że istniejemy. [...] Walka bezpośrednia była przecież nierealna. Ówczesny nasz program: podtrzymywać to, co głosił Witos. Nie chcieliśmy Polski komunistycznej, nie chcieliśmy kolchozów. Dlatego nie poszliśmy do ZSL⁷³.

⁶⁹ Ibidem, s. 209-210, 217-218.

⁷⁰ Ibidem, s. 412.

⁷¹ Ibidem, s. 6, 10-11.

⁷² Ibidem, s. 327.

⁷³ Cyt. za: A. Fitowa, *op. cit.*, s. 190.

Rozmawiając z Eugeniuszem Bieleninem i TW „Wojciechem”, sam jednak przyznał, że jeżeli już ktoś miał się zapisywać do ZSL, to tylko po to, aby zacząć tam rzetelnie działać. Dlatego też akcentował, że winni do niego wstępować fachowcy, którzy faktycznie wiedzą, jak należy pracować⁷⁴. Wiele lat później opowiadał:

Jeżeli chodzi o ZSL, to początkowo była anatema. A później, gdzieś od lat gierkowskich – zdjęliśmy ją, gdyż [ze względu na postawę Stanisława Mierzwę] doszliśmy do wniosku, że trzeba raczej podesłać ludzi do ZSL. [...] Później jednak – jak powiedziałem – uważaliśmy, że jeśli będzie więcej naszych ludzi w ZSL, to i będzie można jakoś oddziaływać na jego politykę⁷⁵.

W okresie popaździernikowym Kaleta zasiadał w Radzie Adwokackiej, choć jak zapisano w aktach krakowskiego środowiska adwokackiego, obok Stanisława Mierzwę i Andrzeja Rozmarynowicza należał do grupy osób politycznie skompromitowanych⁷⁶. Jego działalność w latach 60. ograniczała się głównie do prowadzenia kancelarii przy pl. Wiosny Ludów (dziś pl. Wszystkich Świętych). Unikał angażowania się w sprawy polityczne, a nawet jakichkolwiek wypowiedzi na tematy związane z bieżącą sytuacją w kraju⁷⁷. Wynikało to zapewne z doświadczenia wcześniejszych aresztowań.

Po 1965 roku wspólnie ze Stanisławem Mierzwą i Józefem Marcinkowskim podczas corocznych spotkań przy grobie Witosa powzięli decyzję o zorganizowaniu w jego domu w Wierzchosławicach muzeum poświęconego przywódcy ruchu ludowego⁷⁸. Instytucja ta została oficjalnie powołana w 1971 roku⁷⁹, a dwa lata później Kaleta został 31. członkiem Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Wincentego Witosa⁸⁰. Wydawać się może dziwne, że osoba tak blisko związana z ideą założenia muzeum nie dołączyła do grona jego sympatyków zaraz po utworzeniu placówki. Otóż Kaleta kategorycznie odmawiał wejścia w skład zarządu Towarzystwa – wielce prawdopodobne, że z powodu wspomnianej już niechęci do angażowania się w życie społeczne – i zmienił zdanie dopiero po interwencji Mierzwę⁸¹.

⁷⁴ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 4, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Stanisław Mierzwa, s. 296.

⁷⁵ Cyt. za: A. Fitowa, *op. cit.*, s. 190.

⁷⁶ AIPN Kr 0113/1, WUSW Kr, t. 9, Sprawa obiektowa kryptonim „Palestra”, s. 57.

⁷⁷ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta, s. 329.

⁷⁸ AIPN Kr 0113/1, WUSW Kr, t. 9, Sprawa obiektowa kryptonim „Palestra”, s. 84.

⁷⁹ Muzeum Wincentego Witosa w Wierzchosławicach, Oddział Muzeum Ziemi Tarnowskiej, [on-line:] <https://muzeum.tarnow.pl/pl/node/5> – 11 II 2021.

⁸⁰ MWW, b. sygn., Deklaracja przystąpienia Edwarda Kalety do Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Wincentego Witosa, b.p.

⁸¹ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 13, Kwestionariusz ewidencyjny dot. Edward Kaleta, s. 72.

Ożywienie aktywności politycznej Kalety nastąpiło w 1976 roku. Katalizatorami były wzrost cen i nowo wprowadzone regulacje rynkowe; wtedy SB zaczęła odnotowywać jego negatywne komentarze na temat PRL. Winą za złą sytuację gospodarczą Kaleta obarczał PZPR, podkreślał również uzależnienie ekonomiczne od ZSRS. Był niechętny wzajemnemu wychwalaniu się Piotra Jaroszewicza i Edwarda Gierka, które nazywał nowym kultem jednostki. Okazywał też przychyłność strajkującym robotnikom w Ursusie i Radomiu. W lipcu tego roku w jego mieszkaniu przy ul. Floriańskiej doszło do spotkania byłych działaczy PSL, podczas którego ustalono, że pod przykrywką działalności w Towarzystwie Przyjaciół Muzeum Wincentego Witosa należy podejmować akcje mające na celu propagowanie czy wręcz wskrzeszenie ruchu ludowego⁸².

Po tragicznych wydarzeniach z maja 1977 roku zapoczątkowanych śmiercią studenta polonistyki UJ Stanisława Pyjasa⁸³ Kaleta bardzo pozytywnie wyrażał się o krakowskich żakach, którzy zbojkotowali juwenalia na znak solidarności i oporu wobec działań SB⁸⁴. Wtedy zaczął krystalizować się ruch, który przyjął nazwę Studencki Komitet Solidarności. Założyło go dziewięcioro studentów w trakcie czarnego marszu 15 maja 1977 roku będącego reakcją na śmierć Pyjasa. Byli to: Andrzej Balcerek, Joanna Barczyk, Liliana Batko, Wiesław Bek, Małgorzata Gątkiewicz, Elżbieta Majewska, Lesław Maleszka (późniejszy TW „Ketman”), Józef Ruszar, Bogusław Sonik i Bronisław Wildstein⁸⁵.

Bogusław Sonik pozostawał pod dużym wpływem Kalety (mieszkali w jednej kamienicy), którego nazywał wujkiem⁸⁶. Jak zanotowała SB, to właśnie z telefonu Kalety miał korzystać Sonik, co stało się powodem założenia podsłuchu. Organy bezpieczeństwa podejrzewały, że mecenas mógł instruować działacza SKS, co powinien zrobić na wypadek aresztowania⁸⁷. Podczas wesela Sonika z Lilianą Batko w czerwcu 1979 roku we wsi Ochojno doszło do spotkania Kalety i Jacka Kuronia. Rozmawiali o udziale chłopów w środowisku opozycyjnym. Całość rozmowy niestety nie jest znana, lecz wiadomo, że tą drogą Kuroń chciał dotrzeć do Stanisława Mierzwy⁸⁸.

⁸² Ibidem, s. 72-74, 76.

⁸³ Szerzej w: J. Szarek, *Czarne Juwenalia. Opowieść o Studenckim Komitecie Solidarności*, Kraków 2007.

⁸⁴ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 13, Kwestionariusz ewidencyjny dot. Edward Kaleta, s. 98.

⁸⁵ J. Szarek, *op. cit.*, s. 194.

⁸⁶ Ibidem, s. 12; informacja uzyskana od Bogusława Sonika.

⁸⁷ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 13, Kwestionariusz ewidencyjny dot. Edward Kaleta, s. 103, 105.

⁸⁸ A. Fitowa, *op. cit.*, s. 211. Autorka podała, że Bogusław Sonik był działaczem Niezależnego Zrzeszenia Studentów, jednak jest to pomyłka, gdyż wtedy nie istniało jeszcze Niezależne Zrzeszenie Studentów, tylko Studencki Komitet Solidarności.

Kaletę po raz ostatni MO wezwała na przesłuchanie przy ul. Lubicz po wprowadzeniu stanu wojennego. W styczniu 1982 roku udzielono mu swego rodzaju ostrzeżenia: został poinformowany, że ma się nie angażować w sprawy związane z działaniami rządu po 13 grudnia 1981 roku. Zaproponowano mu również napisanie stosownego oświadczenia o powstrzymaniu się od aktywności, ale on nie wyraził na to zgody. Rozmowa dyscyplinująca – bo tak można ją nazwać – dotyczyła także stosunku Kalety do ówczesnej sytuacji politycznej, do której odnosił się negatywnie (szczególnie do kwestii internowania działaczy opozycyjnych). Przesłuchiwany wyraźnie i stanowczo stwierdził, że ZSL nie realizuje postulatów chłopskich i jest jedynie wykonawcą polityki PZPR oraz jej przybudówką⁸⁹. Jak sam później relacjonował, spotkanie odbyło się w kulturalnej atmosferze – zapewne kulturalnej w porównaniu z wcześniejszymi aresztowaniami i odsiadkami⁹⁰.

W maju 1989 roku Kaleta założył „wilanowskie” PSL w Krakowie. Rok później, 5 maja 1990 roku podczas Kongresu Jedności PSL, gdzie dokonano połączenia PSL „Odrodzenie” i PSL (wilanowskiego), wybrano go na zastępcę przewodniczącego Naczelnego Komitetu Wykonawczego PSL (prezesem został Roman Bartoszcze, a wiceprezesami Jan Komornicki i Wojciech Obernikowicz); sprawował tę funkcję do 1996 roku. Był również honorowym prezesem Zarządu Wojewódzkiego PSL w Krakowie, a od 1998 – honorowym prezesem PSL⁹¹. W 1991 roku kandydował do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej II kadencji z listy PSL, lecz bez powodzenia⁹².

Został odznaczony: Medalem „Za zasługi dla Ruchu Ludowego” im. Wincentego Witosa, Krzyżem Batalionów Chłopskich (1989), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1994) oraz Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (1998)⁹³.

W tle rozważań o Edwardzie Kalecie nieustannie przewija się osoba Stanisława Mierzwy, adwokata i czołowego działacza ludowego. Nasz bohater był jego najbliższym współpracownikiem politycznym i zarazem przyjacielem⁹⁴. Jak wspominał Kaleta:

⁸⁹ AIPN Kr 010/9287, WUSW Kr, t. 13, Kwestionariusz ewidencyjny dot. Edward Kaleta, s. 150.

⁹⁰ A. Fitowa, *op. cit.*, s. 282.

⁹¹ W. Stępień, *Polskie Stronnictwo Ludowe – Odrodzenie (listopad 1989 – maj 1990)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia”, t. 6, 1999, s. 334; *Wspomnienie o Edwardzie Kalecie*, „Piaś. Miesięcznik społeczno-kulturalny” R. 1, 2000, nr 4, s. 9.

⁹² Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, sygn. MHPRL 16033, ulotka wyborcza Edwarda Kalety.

⁹³ Ibidem; *Odznaczenia dla działaczy Ruchu Ludowego*, Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, [on-line:] <https://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/aktualnosci-rok-2000-i-starsze/odznaczenia-dla-dzialaczy-ruchu-ludowego,32764,archive> – 11 II 2021.

⁹⁴ A. Fitowa, *op. cit.*, s. 116.

Mierzwa, podobnie jak Witos, walczył o demokrację, gdyż zakładał, że chłopów jest więcej i w prawdziwej demokracji oni mogą tylko zyskać. Umysł Mierzwy był bogaty i żywy. Pasjonat. Zawsze aktywny i przywódca. Realista. [...] Życzliwy, serdeczny, szczery. Nie wynosił się. Nie był oschły, nie gonił za popularnością⁹⁵.

Edward Kaleta zmarł 3 czerwca 2000 roku⁹⁶, spoczął w Alei Zasłużonych na cmentarzu Rakowickim w Krakowie (kwatery LXIX, pas B-2-15)⁹⁷. W ceremonii pogrzebowej 11 czerwca uczestniczyli m.in.: ówczesny prezes PSL Jarosław Kalinowski, Bogusław Sonik jako przewodniczący Sejmiku Województwa Małopolskiego oraz mecenas Zbigniew Dyka, który reprezentował małopolską palestrę⁹⁸.

Twardy człowiek⁹⁹ – tak bezsprzecznie można nazwać Kaletę. Nie był postacią z pierwszych stron gazet, ale trwale zapisał się w historii ruchu ludowego. Zdobył wyższe wykształcenie, lecz pozostał prawdziwym chłopskim synem, który świetnie rozumiał problemy i bolączki polskiej wsi. To trajektoria życia podobna nieco do tej opisanej w *Z Komborni w świat*¹⁰⁰. Doświadczenia Kalety z okresu okupacji i lat powojennych ukształtowały i ugruntowały jego charakter – człowieka oddanego sprawie wsi i zawsze opowiadającego się za demokracją.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie (AIPN Kr):

- 010/9287, WUSW Kr, t. 1, 4 Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Stanisław Mierzwa,
- 010/9287, WUSW Kr, t. 11, Materiały operacyjne dot. Edward Kaleta,
- 010/9287, WUSW Kr, t. 12, Sprawa operacyjnego rozpracowania kryptonim „Oset” – Edward Kaleta,
- 010/9287, WUSW Kr, t. 13, Kwestionariusz ewidencyjny dot. Edward Kaleta,
- 0113/1, WUSW Kr, t. 9, Sprawa obiektowa kryptonim „Palestra”.

⁹⁵ Cyt. za: *ibidem*, s. 200.

⁹⁶ „Zielony Sztandar” 2000, nr 25.

⁹⁷ Zarząd Cmentarzy Komunalnych w Krakowie, [on-line:] <https://zck-krakow.pl/locator> – 11 II 2021.

⁹⁸ *Pożegnanie Edwarda Kalety*, „Gazeta Krakowska” 2000, nr 137.

⁹⁹ *Zmarł Edward Kaleta. Twardy człowiek*, „Dziennik Polski” 2000, nr 131.

¹⁰⁰ S. Pięgoń, *Z Komborni w świat. Wspomnienia młodości*, przedm. F. Bujak, Kraków 1947, *Biblioteka Dziejów i Kultury Wsi*, t. 10.

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (AUJ):

- WP II-353, Katalog studentów 1933/1934, Karta wpisowa Edwarda Kalety dla dziekana-
tu za rok 1933/1934,
WP II-356, Katalog studentów 1934/1935, Karta wpisowa Edwarda Kalety dla dziekana-
tu za rok 1934/1935,
WP II-359, Katalog studentów 1935/1936, Karta wpisowa Edwarda Kalety dla dziekana-
tu za rok 1935/1936,
WP II-364, Katalog studentów 1936/1937, Karta wpisowa Edwarda Kalety dla dziekana-
tu za rok 1936/1937,
WP II-495, Książka magistrów, t. 3, lp. 3880.

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego (MHPRL):

16033, ulotka wyborcza Edwarda Kalety.

Muzeum Wincentego Witosa w Wierchosławicach (MWW):

- AH/50, Bilet okręgowy 15-dniowy na całą Polskę [...] na nazwisko mgr Edward Kaleta,
b. sygn., Deklaracja przystąpienia Edwarda Kalety do Towarzystwa Przyjaciół Muzeum
Wincentego Witosa, b.p.,
Dep/6, List Evarista Piłchy, sekretarza okręgu frydeckiego Agrární strany do Ludwika
Ciahotnego, członka SL, zam. w Dolnym Żukowie k. Cieszyna.

Źródła drukowane:

- Buczek R., *Na przełomie dziejów. Polskie Stronnictwo Ludowe w latach 1945-1947*, Toronto 1983.
- Fitowa A., *Stanisław Mierzwa „Słomka” na tle swoich czasów*, Wierchosławice 1994.
- Gumna, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. 2, Warszawa 1881, s. 910.
- Gumna, Parafia Ewangelicko-Augsburska w Cieszynie, [on-line:] <https://web.archive.org/web/20170417071952/https://www.parafia.cieszyn.org.pl/index.php/gumna>.
- Pigoń S., *Z Komborni w świat. Wspomnienia młodości*, przedm. F. Bujak, Kraków 1947, *Biblioteka Dziejów i Kultury Wsi*, t. 10.
- Pożegnanie Edwarda Kalety, „Gazeta Krakowska” 2000, nr 137.
- Ruch ludowy w Małopolsce i na Śląsku 1939-1945. Ludzie, myśl programowa, prasa konspiracyjna*, materiał biograficzny zebrał i oprac. J. Marcinkowski, myśl programową, prasę konspiracyjną i przypisy oprac. oraz przygotowała do druku A. Fitowa, Warszawa 1987.
- Sękowski P., *Polskie Stronnictwo Ludowe w Krakowie i powiecie krakowskim w latach 1945-1949*, Warszawa 2011, s. 32-33, *Monografie / IPN*, t. 71.
- Skąpski R., *Witos, Mikołajczyk i bracia Skąpcy: rok 1944*, „Niepodległość i Pamięć” R. 22, 2015, nr 1(49).
- Sowa A.L., *Historia polityczna Polski 1944-1991*, Kraków 2011, s. 91-94.
- Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Antoniego Osuchowskiego w Cieszynie za rok szkolny 1932-1933*, Cieszyn 1933.
- Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Antoniego Osuchowskiego w Cieszynie za rok szkolny 1931-1932*, Cieszyn 1932.
- Stępień W., *Polskie Stronnictwo Ludowe – Odrodzenie (listopad 1989 – maj 1990)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia”, t. 6, 1999.

- Szarek J., *Czarne Juwenalia. Opowieść o Studenckim Komitecie Solidarności*, Kraków 2007.
- Ustawa z dnia 22 lutego 1947 r. o amnestii*, Dz. U. 1947, nr 20, poz. 78.
- Wielkie Drogi*, [w:] *Słownik geograficzny...*, t. 13, Warszawa 1893, s. 343.
- Witos W., *Moja tulaczka w Czechosłowacji*, do druku przygotowali i przypisami opatrzyli E. Karczewski, J.R. Szaflik, Warszawa 1995, s. 119, *Wincenty Witos. Dzieła Wybrane*, t. 3.
- Wspomnienie o Edwardzie Kalecie*, „Piast. Miesięcznik społeczno-kulturalny” R. 1, 2000, nr 4, s. 9.
- Zarząd Cmentarzy Komunalnych w Krakowie, [on-line:] <https://zck-krakow.pl/locator>.
- Zmarł Edward Kaleta*. *Twardy człowiek*, „Dziennik Polski” 2000, nr 131.

Abstract

A tough man. Biographical sketch of the Peasants' Movement activist Edward Kaleta (1913-2000)

The article is about Edward Kaleta, a lawyer and politician, who in 1933 became a member of the Peasants' Party (*Stronnictwo Ludowe* – SL), a party of Polish farmers, active in the Second Polish Republic. During World War II, under the German occupation, he was the SL's Silesian representative in the underground Political Consultative Committee at the Government Delegation for Poland (a secret structure of the Polish Government in Exile in London). Kaleta then served as head of the office of the Regional Delegation of the Government in Exile in Krakow. After the war, he became a member of the Supreme Executive Committee of the Polish Peasants' Party, the only political group in opposition to the communist authorities installed in Poland by the Soviet Union, led by Stanisław Mikołajczyk. During this time, he was arrested several times by the communist security apparatus. In the 1970s, he supported the activities of the Student Solidarity Committee, an anti-regime organisation established after the death of Stanisław Pyjas. The article is based on, among other sources, archival materials collected at the Archives of the Institute of National Remembrance in Krakow, the Archives of the Jagiellonian University, the Museum of the History of the Polish Peasant Movement, and the Wincenty Witos Museum in Wierchosławice.

Keywords: peasant movement, Second World War, Wincenty Witos, , Polish Peasants' Party (Polskie Stronnictwo Ludowe), democratic opposition, Security Office, Security Service